

Мирко ПЕТРОВИЋ
Балканолошки институт САНУ
Београд

КЛЕРИКАЛНИ ПРОГРАМ РИМОКАТОЛИЧКЕ ЦРКВЕ У ХРВАТскоЈ ЗА ХХ ВЕК

Апстракт: Први хрватски католички конгрес одржан је од 3. до 5. септембра 1900. године у Загребу. Конгрес је усвојио осам резолуција преко којих је исказан клерикални програм Римокатоличке цркве у Хрватској за наредни век. Клерикални програм се заснивао на идеји да Римокатоличка црква преко епископата постане носилац арбитражне власти на свим подручјима друштвеног живота. Епископат би на тај начин постао најзначајнији чинилац у хрватском друштву, који би одлучивао о свим друштвеним догађајима, а посебно оним догађајима који имају политички значај и односе се на национални покрет.

Суочена са технолошким развојем друштва, доминантним утицајем идеологије грађанског либерализма, слабљењем интензитета веровања, верским индиферентизмом, Римокатоличка црква је у последњим деценијама XIX века почела да изграђује један велики идеолошки систем чији је задатак био да преко пораста социјалне, културне и политичке улоге цркве и даље задржи доминантно место у организовању друштвеног живота. Целокупни систем (братовштина, конгрегација, католичких друштава, спортичких слетова, верских школа, штампе публицистике, књижевности, теолошке науке итд.) требало је да обезбеди очување црквеног интереса у свим областима друштвеног, политичког и јавног живота, као и да држави наметне циљеве и политику у складу са учењем Римокатоличке цркве.¹

---

¹ О томе подробије Екмечић 1989; Коренић 1905; Љубодраг, Жутић 1992.

Папа Леон XIII изразио је жељу да се сав хришћански свет на крају XIX века на посебан начин поклони Исусу Христу, Богу и Спаситељу. Тај поклон би се испољавао у јавним манифестацијама, како би се на тај начин у хришћанском свету јавно показао хришћански живот и вера у Исуса Христа. Црква је у народу морала да пробуди религиозни живот помоћу пучких мисија, духовних вежби, католичких састанака оснивањем нових братовштина и хришћанских добротворних завода.²

На католичким састанцима који су одржани крајем XIX века у великом броју држава усвојене су начелне поставке политике Римокатоличке цркве према најважнијим друштвеним питањима. Ту је, у ствари, за наредни век одређена стратегија Римокатоличке цркве у односу на најважније сегменте друштвеног живота дате државе.

Први хрватски католички састанак одржан је од 3. до 5. септембра 1900. године у Загребу. У раду конгреса учествовали су високи црквени достојанственици и угледне личности из културног и политичког живота хрватског друштва. У свом поздравном говору председник конгреса, гроф Мирослав Кулмер, формулисао је неколико идеја које су означавале суштину окушљања хрватских католика: „Ми и једни и други“ видимо сваки дан, како се слабе осећаји верски, како се све више шири индиферентизам - те како се плод тог индиферентизма показује у својим посљедицама у свакој грани нашег народног живота.

Ако нас ови појави узнемирују - као кршћане у обће а као католике на посе - они нас морају забринути као свјесне Хрвате - као мужеве који љубимо ову грудну земље - која се и данас правом поноси тим - што ју прозваше часним именом 'Antemurale christianitatis'.

Стога као католици и као Хрвати, треба да се замислимо, прије него буде прекасно, и то озбиљно замислимо, каков да устук учинимо том индиферентизму, том слабљењу вјерских осећаја.

Ја високо поштована господо писам зван да избројим средства, којима би се могла излјечити, многе штетне последице, које се појављују у народу нашем - или због млохавости у вјери или због религиозног индиферентизма - рећи ћу ипак једно: била та средства која му драго - она неће бити од велике користи за цео народ не буде ли проведена суставно, не буде ли сав наш приватни и јавни живот тражио најчвршћи ослонац на оним узвишеним начелима што их учи кршћанство у обће, а света католичка црква напосе.

² Коренић, 1905. XV - XVI.

³ Ова Кулмерова формулација односила се и на световна и на духовна лица.

На овој подлози почива и овај наш састанак, и он ће попут других сличних настојати, да освјежи вјерску свијест, да буди и потиче многе на активност у вјерском животу - да се створи све то веће занимање за праве идеале - да докаже, како без тих идеала нема праве среће ни појединцу ни народу - како без њих нема правог напретка ни у једној грани јавног нашег живота.⁴

Основни задатак Конгреса састојао се у томе да одреди главне правце за један широко замисљен католички покрет, који је требало да функционише на темељу јединствених и за све учеснике обавезујућих начела и који је имао амбицију да обухвати целокупан хрватски народ. Конгрес је усвојио осам резолуција, преко којих је исказан клерикални програм Римокатоличке цркве у Хрватској за наредни век. Клерикални програм се заснивао на идеји да Римокатоличка црква преко епископата постане носилац арбитражне власти на свим подручјима друштвеног живота. Епископат би на тај начин постао најзначајнији чинилац у хрватском друштву, који би одлучивао о свим друштвеним догађајима, а посебно оним догађајима који имају политички значај и односе се на национални покрет.⁵

Кључно полазиште у политици хрватског епископата према држави током XX века представља резолуција која је на конгресу донета поводом питања односа између државе и Римокатоличке цркве. У „Резолуцији о односију државе спрема цркве“ наглашава се: „Први хрватски католички конгрес, одржан у Загребу дана 3, 4 и 5. рујна 1900, створио је гледе одношаја између државе и католичке цркве следеће закључке:

1. Држава и црква су од Бога.
2. Држави повјерена је Богом поглавито скрб за грађанске, свјетске, а цркви поглавито за вјерске, духовне послове.
3. Држава и црква, свака у свом дјелокругу јест суверена, једна од друге неовисна.
4. Пошто су обје зване, свака од њих у свом дјелокругу унапређивати бољак људског рода, постизавати ће оне ову сврху најсигурније споразумним радом и међусобном потпором.
5. За постигнуће тога могу се међу државом и црквом склапати уговори, конкордати о свим додирним недогматичним питањима.

⁴ Коренић 1905, 16-17.

⁵ Стреха 1989, 2369.

6. Пренесе ли црква конкордатом или повластицом на државу вршење којега црквенога права, тада га имаде држава и вршити спрема сврси цркве.

7. Католици дужни су вршити грађанска права и дужности у сугласју са црквеним законима; ако то државне уредбе пријемче, дужни су под вођством епископата рабити сва морална законита средства у ту сврху, да држава докине оне своје законе који су опречни са црквенима⁶.

Из резолуције се сасвим јасно уочава надређеност духовне власти световној. Пошто су обе власти од Бога и пошто им је сврха у Богу, држава не може бити суверена у правом смислу те речи. Њена сувереност је ограничена јер потиче од Бога. Бог је и цркви и држави поверио бригу о човеку али је задатак цркве много узвишенији и сложенији па је самим тим духовна власт много виша и значајнија од световне.⁷ За хрватски епископат, по овој резолуцији, конкордат није уговор две равноправне уговорне стране које утврђују подручје своје надлежности у питањима од обостраног интереса. Хрватски епископат овај споразум схвата као једностране привилегије, путем којих црква преноси део својих права на државу. Пренесена права и даље припадају цркви, само што је она одустала да се њима непосредно користи.⁸ Од посебног је значаја последњи став ове резолуције, који је црквене законе стављао изнад државних и изричито позивао католичко становништво да се супротстави држави у случају када њени закони нису у сагласности са црквеним законима. На тај начин у политичком животу Хрватске легализован је метод притиска на државу, који ће посебно доћи до изражаја након уједињења и стварања Краљевине СХС.

Резолуција „О католичком животу“, која је допета на конгресу бавила се питањем оспособљавања световне католичке интелигенције за активно суделовање у католичком покрету. Циљ ове резолуције био је да католичку световну интелигенцију студиознијим и темељнијим проучавањем основа догматике, права, организације и историје Римокатоличке цркве што чвршће веже за свештенство и да је на тај начин оспособи да заједно са свештенством, а под вођством епископата постане ефикасан бранилац црквених права и интереса у јавном животу. Текст те резолуције гласи: „Први католички конгрес у Хрватској изражава жељу, да се свје-

⁶ Коренић 1905. 97 - 98.

⁷ Стреха 1989, 2373 - 2375; Коренић 1905. 67.

⁸ Стреха 1989, 2375.

товна наображена рука (лаикат) католичке цркве у Хрватској узгоји у дубљем познавању догматичких истина, права, устројства и повјести своје цркве, у сврху, да ју узмогне бранити у јавном животу о боку свећенства и под вођством епископата, те назначује као прикладна слједећа средства:

1. да буду намјештени као научитељи вјере у средњим школама, а навластито у горњим гимназијама свећеници свеопћом културом, те филозофичко-хисторичком спремом опскрбљени, а да буду одгајали младеж и у рационалном познавању и у љубави религије;

2. да буде устројена на хрватском свеучилишту столица кршћанске филозофије у смислу и у правцу Енциклике Леона XIII „Aeterni Patris“;

3. да буде успостављена служба свеучилишнога проповједника и подијељена свећенику надареноме знаственом спремом кршћанске апологетике;

4. да се устроји на хрватском свеучилишту католичка свеза, приступна католичким ђацима, чија би сврха била даљни напредак у вјерским начелима, вјежбањем у милосрдним дјелима, те исказањем дужне части код великих црквених свечаности или згода;

5. да се устроји кошкват као узгојни завод за свеучилишну младеж“.⁹

Сасвим је јасно да је по овој резолуцији световна интеллигенција требало да постане снажан и поуздан савезник католичкој хијерархији у процесу клерикализације хрватског друштва.¹⁰ У Краљевини Југославији католички лаикат имао је једну од најзначајнијих улога на културном пољу где су се жестоко сукобљавали интереси цркве и државе.

Деловање клерикализма у хрватском друштву нарочито се испољавало у повратку утицаја Римокатоличке цркве на процес социјализације. То је посебно изражено у резолуцији коју је конгрес донео поводом питања васпитања и утицаја цркве на школу. Учесници конгреса супротставили су се концепцији васпитања и образовања утемељеној на начелима либерализма. Они су стајали на стаповишту да треба успоставити тзв. „кршћански узгој“, који би свако дете упознао са „вјечним моралним законима како их учи света католичка црква“, који би развијао „кршћанско вјерско чувство“, и полазнике пучке школе научно да слушају и подвргао их дисциплини. У резолуцији се захтевало:

„1. Да се обуком као средством, те цјелим школским животом има дјете упознати са вјечним моралним законима, како их учи света католичка

⁹ Коренић 1905, 42 - 43.

¹⁰ Стреха 1989, 2376.

црква; да се у њем има развијати кршћанско вјерско чувство, јер се само тим омогућује развитак оних моралних максима, који треба да у животу њихову владају; да се дјете свом обуком има спремати за право схваћање вјерских истина, упознавајући га са људском слабоћом и ограниченошћу, а тим будећ у њега чувство понизности, те поуздање у Бога; тим ће се дјете приправити, да се под упливом духовнога и свјетовнога друштва у које ступа развије до човека побожна, поштена и стална, тј. до правога кршћанског значаја.

Надаље, да се дјете има научити мислити о природи, природним појавама, те привредном раду и свом тјелесном животу, е да се тим приправи на разуман рад и разборит живот; да се уз вјештину у читању, писању и рачунању има научити корисно употребљавати време, радну силу и производе рада и тиме се приправити за штедна и разборита господара; напоскон да пучка школа упознавајући дјете са темељним уредбама духовног и свјетовног друштва, има га учинити свјесним чланом свете цркве и честитим родољубом.

2. Први хрватски католички састанак увјерен је, да кршћанска обитељ црква и држава морају складно утјецати на школу вршећи свака онај уплив, што га по нарави ствари и по одредби Божјој свака од њих на школу има.

3. Први хрватски католички састанак увјерен је, да ће учитељ у свом раду успјети само тада, ако се у свим приликама живота дјетету покаже као прави кршћански значај и образован човјек, те ако његов друштвени положај и материјална опскрба буду такови, да се узмогне сав посветити школском раду и уживати узгојитељу нужни ауторитет¹¹.

Супротстављање либералним тенденцијама у хрватском друштву посебно је било изражено у резолуцији која је на конгресу донета поводом питања о деловању католичке штампе. Том приликом је констатовано да је штампа загосподарила светом, да је „под своје жезло скучила не само владаре и народе, него и капитале и знаности свега просвјетљенога свјета“ да се под „њеним упливом“ трују милиони људи али да истовремено она може да буде „непрекидна мисија за католиштво“, један од стубова одбране католичке вере и културе.¹² У резолуцији „О католичкој штампи“ директно се наглашава:

¹¹ Коренић 1905, 176 - 177.

¹² Неколико начелних ставова папа Леона XIII и Пија IX о значају штампе: Леон XIII: „Католичка штампа има задаћу, да зле тежње непријатеља цркве открије, а дјело пастира куће божје унапређује. Зато је дужност католика, да кријепко подупиру добру штампу, а злој штампи да одрекну свако судјеловање“. Леон XIII:“

„1. Хрвати католици, који као одани синови Кристове цркве кроз векове бранише неустрашиво своју свету вјеру, еуропејску ујудбу и своју слободу, увјерени суда под отровним дахом безвјерске штампе, напосе под упливом безбожних новина кршћански народи пропадају у вјерском, политичком, књижевном, господарском и друштвеном погледу, а свака добра дјела да замењују само злочини и ошачине, одлучише у свом збору дне 3. 4 и 5. рујна 1900. да ће вјерни својој славној прошлости и убудуће Божјом помоћи устрајати на бранску за крст часни и слободу златну проти непријатељем цркве и домовине, који својим поганим пером трују душу и срце, муте живо чувство верозаконско и вјеру у Бога, а са вјером угушују такођер народне осјећаје и сваки идеални полет.

У ту сврху препоручују сваком правој католику, да не чита - ако не мора - и не подупише безвјерске списе и новине, већ да чита, подупише и шири домољубне новине, прожете кршћанским духом.

2. Хрвати католици, привезују на душу кршћанским новинама, да буду међу собом сложни: да пишу умерено, разборито, нарочито нека пазе, да не вријеђају љубав (Енциклика „*Pregrata nobis*“ од 14. септембра 1886.). Напосе им на срце ставља, да буду уједињене са црквеном хијерархијом, те да њима просјева штовање према овој божанској уредби (Писмо Леона XIII кардиналу надбискупу *Guibert-и* од 17. јуна 1885. године).

3. Хрвати католици препоручују својој хрватској интелигенцији а напосе свећенству и учитељству, нека недељама и светковинама прије или послије поподневне службе Божје прибиру око себе народ, те му читају или тумаче новине, прожете правим кршћанским и родољубним хрватским духом, да нам тако порасте нараштај кршћански и хрватски“.¹³

Овде треба пазначити да се под домољубљем подразумева оданост Аустроугарској монархији. У периоду између два рата тај израз се никад неће употребљавати за оданост Краљевини Југославији. Римокатоличка црква ће током тог периода под тим изразом подразумевати оданост Хрватској као ужој домовини и бившој Аустроугарској монархији као католичком културном подручју коме припада и хрватски народ.¹⁴

Добра католичка штампа је најврсније средство, да се успостави вјера у оним круговима, који су само по имену католици, јер штампа досјева и онамо, камо није могуће доћи душебрижнику“; Пије IX:“ Наше вријеме потребује више бранитеља истине с пером, него проповједника истине на проповиједаници, зато треба на одбрану вјере радити неуморно против злој штампе, а то најуспешније ширењем добре католичке штампе“.

Цитирано према реферату др Ивана Ружића, известиоца о теми „Католичка штампа“, Коренић, 1905, 100 - 103.

¹³ Исто, 126-127.

¹⁴ Димић, Жутућ, 1992 139.

На Конгресу је констатовано да католичка вера и хрватство нису угрожени само ширењем верског индиферентизма, односно деловањем либералне штампе него и појавама које се јављају у савременој књижевној сфери. То се, преваходно, односи на интернационализам и субјективизам које у књижевном стваралаштву настоји да афирмише модерна. Сматрајући да књижевност треба да шири католички морал и католички начин васпитања, резолуција „О лепој књизи“ поставила је пред све католике Хрвате следеће захтеве:

„а. да не подупиру таква издања која шире криве назоре и начела или иначе вријеђају вјерско и морално чувство и хрватско родољубље;

б. да хрватски књижевници, критичари и новинари сматрају својом дужношћу и родољубним чином упозоравати општинство на добру и лијепу књигу и препоручивати му ју, као што одвраћати га од зле и покварене;

в. да се хрватским друштвима, накнадницима и часописима у име католичког састанка стави на срце, да не би никада објелоданили такве списе, који би вријеђали религиозно морално чувство и хрватско родољубље и да не би допустили, што је до њих, да се у хрватску књижевност увуче отровни дух, јер ће тако на просвјетном пољу највећма користити хрватском народу“.¹⁵

Учесници Конгреса залагали су се да у XX веку потпуну доминацију у сфери стваралаштва поново оствари црквена уметност. Црквена уметност је за Римокатоличку цркву представљала веома погодан начин да се у културном смислу делује на народ. Да би се спречила даља лаицизација уметности, захтевано је да клер поново врати у своје руке „директиву црквене уметности“, да се клер кроз сопствено образовање студиозније упозна са црквеном уметношћу, да се окупе и образују уметници који би били у стању да идеје Римокатоличке цркве преточе у уметничка дела. Такве идеје формулисала је резолуција „О уметности црквеној“, у којој се каже:

„Уважив нужду практичне и теоретичне наобразбе у кршћанским старинама и умјетности, први хрватски католички састанак изразује жељу:

а. да се оснује посебна столица кршћанских старина и умјетности при свакој хрватској богословији, опскрбљена згодном диктатичном збирком, и да се такођер у средњим школама предаје упута у ту знаност;

б. да се по могућности у појединим црквеним заводима оснује по једна стручна школа; на примјер: у једној богословији школа црквене гласбе;

¹⁵ Корени 1905, 204 - 205.

у једном колудричком самостану школа за црквено одјело и умјетно везање; у једном редовничком самостану једна сликарска, кипарска и вајарска школа итд. те да се умјетници црковњаци финансијално обезбједе, да у таквим школама могу одгајати умјетнички подмладак.

Уважив пак потребу сачувања умјетних црквених споменика, као што и нужду, да нове црквене умјетнине буду у духу црквеному и народно-му извађане. I хрватски католички састанак жели јоште:

- да цркве буду грађене као зграде, које имају одговарати својој сврси, тј. да буду храмови божји;

- да се у свакој бискупији повјери стручњаку надзор над црквеним умјетностима, те да његов глас буде уважен, кад се буде радило о саздању, поправљању, уништењу или извлаштењу сваког црквеног споменика;

- да се црквене области својски заузму толико за сачување црквених споменика, давши чим прије израдити дијецезанске наставаре; колико и за истраживање и проучавање истих у хрватским земљама;

- папакон, да се при изради нових црквених умјетнина буде имао особити обзир и уважавање оних умјетничких облика, који су карактеристични на старо-кршћанским и средовјечним споменицима по хрватским земљама и да то буде наглашено у натјечајним огласима¹⁶.

Католички Конгрес је посебну пажњу посветио питањима везаним за социјално-карикативну делатност. У резолуцији „О каритативним друштвима“ захтевано је од католика да оснивају и помажу ова добротворна друштва, с тим да средства којима се таква друштва користе морају бити у сагласности са хришћанским моралом. Посебно је наглашена велика и значајна улога на каритативном пољу католичких редова и конгрегација. Од католика је тражено не само да помажу редове и конгрегације већ и да захтевају од државе материјалну помоћ за њихову делатност. У резолуцији је указано на потребу што јачег деловања друштва Светог Винка Паулског за помоћ сиромашнима. Препоручено је да се ово Друштво што више помаже и да се што пре оснује у свакој градској жуни. Учесници Конгреса су се заложили да се проуче потребе хрватског народа, како би се на каритативном пољу основала нова друштва која би била у стању да те потребе задовоље.¹⁷ Пружањем материјалне помоћи сиромашном становништву, односно добротворним радом ових друштава, требало је смањити социјалне тензије у друштву и тиме онемогућити штетне последице које из тога

¹⁶ Коренић 1905, 191 - 192.

¹⁷ Коренић 1905, 58.

могу да произађу. Истовремено, каритативна друштва преко свог добротворног рада требало је да шире католички морал, врше католичко васпитање и тиме обезбеде хрватском католичком епископату што већи утицај на сиромашне слојеве хрватског друштва.

Католички конгрес је социјално питање објашњавао као последицу борбе између друштвених класа. Учесници Конгреса сматрали су да јаке класне супротности изазване нерешеним социјалним питањем коче даљи напредак друштва. Зато је у резолуцији поводом овог питања наглашено да је дужност и цркве и државе да се ангажују у постизању друштвене равнотеже, односно склада између друштвених класа. Енциклика о радничком питању („*Quem novatum*“) папе Леона XIII представљала је путоказ за решење социјалног питања у Хрватској.

Придржавајући се садржаја поменутих наших енциклик, у резолуцији је истакнут пресудан значај хришћанске вере за решење социјалног питања. Тим поводом је речено да би све друштвене снаге морале подстицати ширење религије, а одлучујућу улогу у извршавању овог важног задатка имала би породица као основна ћелија друштва. Да би постављени задатак испунила, породица је морала бити утемељена на хришћанским принципима.

Разматрајући положај радника, у резолуцији је речено да се у друштву морају наћи решења за побољшање њиховог материјалног положаја. Имајући то у виду, учесници Конгреса су предложили да се радницима помогне установљењем одговарајућих радница уз одређивање минималних зарада, обезбеђивањем јефтитних радничких станова, побољшавањем услова рада у фабрикама и радницима, скраћивањем радног времена и ограничењем, а по потреби и укидањем женског и дечијег рада. Истакнуто је и мишљење да жени треба обезбедити повратак у породицу, с обзиром на то да је њен основни позив васпитавање деце, а не рад ван куће. Том приликом је наглашено да се поводом побољшања материјалног положаја радника мора ангажовати држава, и то тако што би заједно са послодавцима основала организацију која би финансирала старе, болесне и за рад неспособне раднике. Предложено је радницима да сами оснују „удруге“ које би им осигуравале материјалну помоћ у периодима незапослености.

Резолуција је указала на велики значај средњег staleжа, образлажући то чињеницом да је укупни просперитет друштва незамислив уколико средњи слојеви пропадају. Полазећи од тога, у резолуцији се захтевало од државе да о тој категорији друштва посебно поведе рачуна. У вези с тим, речено је да би држава морала заштитити мале „обртнике“ од нело-

јалне конкуренције, оснивати „обртне школе“ и обезбедити посебну заштиту „оних обрта“ који захтевају високу стручност и вештину. Препоручено је малим „обртницима“ да оснивају заједничка предузећа која би располагала са довољно капитала за модернизацију производње.

Посебно место у резолуцији заузима питање унапређења положаја сељаштва у хрватском друштву. Имајући у виду да већи део хрватског народа припада том друштвеном слоју, тражено је посебно ангажовање државе. Било је потребно сељачки земљишни посед заштитити од цепања предузимањем низа државних мера. Због тога се морао установити неутуђиви део земљишта, како би се сељаку осигурао минимум егзистенције. Истовремено, било је неопходно извршити одређене измене закона о наслеђивању како би сељачке некретности постале подељиви део имовине. Држава је требало да обезбеди јефтине сељачке кредите како би сељаци били у стању да побољшају своју производњу. Одлучено је да се оснује деветочлани одбор који би предузео конкретне мере имајући у виду решења садржана у резолуцији, како би се поправио материјални положај сељаштва у Хрватској.¹⁸

Клерикални програм усвојен на Католичком конгресу посебно је истицао двоструки идентитет верника - католички и национални. Бискуп врхбосански др Јосип Штадлер у свом излагању на конгресу изјавио је: „Ми смо Хрвати католици, и то хоћемо да будемо. И зато се састадосмо, да то пред целим светом изјавимо, од којег нам многи не дају, да се зовемо Хрвати, а други нам хоће да крате, да смо католици. Ми смо једно и друго“.¹⁹ Изједначивши веру и нацију, Штадлер је покушао да иде и корак даље и покаже како без вере не само да нема хрватства него нема ни домовине. По његовом мишљењу, Исуса Христа треба схватити и указати му почаст не само као творцу католичке вере него и као „почетнику премиле нам домовине Хрватске“, будући да изнад сваке сумње стоји чињеница да све што постоји, према томе и Хрватска, постоји једино и искључиво захваљујући његовој вољи.²⁰ Клерикални програм одређивао је Римокатоличку цркву као најважнију националну институцију у хрватском друштву. За учеснике Конгреса католички покрет (мрежа задруга, синдиката, конгрегација, друштава, удружења, политичких партија и друго) имао је задатак да клерикални програм усвојен на Конгресу утемељи у друштву, као једини оквир у коме треба развијати националну свест хрватског народа.

¹⁸ Коренић 1905, 163 - 168.

¹⁹ Коренић 1905, 210.

²⁰ Коренић 1905, 210-211.

Католички конгрес је настојао да стратегију Римокатоличке цркве за наредни век прилагоди измењеним политичким, економским и културним приликама, како би се и даље сачувао доминантан положај Римокатоличке цркве у односу на државу. Хрватски католички епископат на Конгресу се придржавао званичног става Ватикана, изнетог у Енциклици „*Quanta cura*“ (тзв. теорија координације) о питању односа између цркве и државе. Свих осам резолуција донетих на Конгресу имале су основ у канонском праву Римокатоличке цркве. Иако су ове резолуције биле прилагођене духу новог времена, оне су имале за циљ да одредбе канонског права Римокатоличке цркве спроведу у свим сегментима друштвеног живота. Државни закони морали су бити подређени црквеним законима. Култура целокупног друштва морала је, и даље, остати у интересној сфери Римокатоличке цркве. Идеологија и политички циљеви државе у свим подручјима њене делатности морали су бити у сагласности са учењем Римокатоличке цркве. Човек је, у виђењима Римокатоличке цркве, несамостално биће, чији живот треба усмеравати, организовати и контролисати. Ту улогу Црква није желела да препусти шком другом, преузимајући на себе контролу брака, породице, васпитања, образовања, организовања друштвеног живота.

Са двадесетогодишњим искуством у клерикалној обнови хрватског друштва, изграђеном идеологијом, делимично оствареним културним програмом, бројном мрежом културних, просветних, политичких, синдикалних и добротворних организација, оспособљеним кадровима (како међу клером и лаиком тако и у бројној католичкој интелекцији), Римокатоличка црква је ступила у Краљевину СХС спремна да се супротстави свакој акцији државе која није у складу са њеним интересима и учењем.²¹

²¹ Димић и Жужић 1992, 142.

CLERICAL PROGRAM OF THE ROMAN CATHOLIC CHURCH IN CROATIA FOR THE 20TH CENTURY

Summary

The first Croatian Catholic congress was held in Zagreb between September 3-5, 1900. The congress aimed to adjust the strategy of the Roman Catholic Church in the forthcoming century to meet the altered political, economic and cultural circumstances, in order to preserve the dominant position of the Roman Catholic Church in respect to the state. The congress adopted eight resolutions specifying the clerical program of the Roman Catholic Church in Croatia for the new century. The eight resolutions were based on the canon law of the Roman Catholic Church. Though the resolutions were suited to the spirit of the new times, their goal was to carry out Roman Catholic canon law in all segments of social life. State laws had to be subject to ecclesiastical laws. The culture of society had to remain within the sphere of interest of the Roman Catholic Church. The ideology and political aims of the state in all fields of activity had to be in harmony with the teachings of the Roman Catholic Church. The clerical program underscored the Roman Catholic Church as the most important national institution in Croatian society. To the participants of the congress, the Catholic movement (network of farm cooperatives, trade unions, congregations, societies, associations, political parties and so on) had been ordered to consolidate in society the clerical program adopted in congress, as the only framework within which the national consciousness of the Croatian people was to be developed.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Коретић С.

1905 *Први хрватски католички састај одржан у Загребу дне 3,4 и 5. рујна године 1900*, Загреб.

Димић Љ - Жупић Н.

1992 *Римокатолички клерикализам у Краљевини Југославији 1918-1941*, Београд.

Екмечић М.

1989 *Сиварање Југославије 1790-1918*, Београд.

Стреха М.

1989 *Католички конгрес године 1900*, Наше теме, бр. 9.